

Veočić, Ines

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:099432>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-11**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“

Sveučilišni preddiplomski interdisciplinarni studij Kultura i turizam

INES VEOČIĆ

HRVATSKA I UNESCO

Završni rad

Pula, 2023.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“

Sveučilišni preddiplomski interdisciplinarni studij Kultura i turizam

INES VEOČIĆ

HRVATSKA I UNESCO

Završni rad

JMBAG: 0303095376, redovni student

Studijski smjer: Kultura i turizam

Kolegij: Kulturni identitet Hrvatske

Mentor: izv. prof. dr. sc. Nataša Urošević

Pula, rujan 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Ines Veočić, kandidatkinja za prvostupnicu Kulture i turizma, izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

Ines Veočić

U Puli, 19. rujna 2023.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOGA DJELA

Ja, Ines Veočić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj završni rad pod nazivom „Hrvatska i UNESCO“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

Ines Veočić

U Puli, 19. rujna 2023.

SADRŽAJ

UVOD	1
1. KULTURNA BAŠTINA I KULTURNI TURIZAM	2
1.1. Kultura i kulturna baština.....	2
1.2. Povezanost kulture i turizma	3
1.3. Pojmovno određenje kulturnog turizma.....	4
1.4. Turizam baštine.....	6
2. MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE U KULTURI I TURIZMU	8
2.1. UNESCO.....	8
2.2. Vijeće Europe.....	9
2.3. Europska Unija.....	10
2.4. Svjetska turistička organizacija (WTO).....	11
3. UNESCO–vi PROJEKTI I KATEDRE U KULTURI I TURIZMU	13
3.1. UNESCO-vi projekti na području kulturnog turizma	13
3.2. UNESCO-ve katedre na području kulturnog turizma.....	15
4. REPUBLIKA HRVATSKA I UNESCO	18
4.1. Materijalna baština na Listi svjetske baštine	18
4.2. Nematerijalna baština na Listi svjetske baštine.....	22
5. STUDIJA SLUČAJA: PROCES UVRŠTENJA BEČARCA NA UNESCO-VU LISTU SVJETSKE BAŠTINE	30
5.1. Podrijetlo bečarca	30
5.2. Karakteristike bečarca.....	30
5.3. Način izvođenja bečarca	31
5.4. Uvrštenje na UNESCO-vu Listu svjetske baštine.....	32
5.4.1. Proces uvrštenja.....	32
5.4.2. Kriteriji uvrštenja	34
5.4.3. Specifičnosti uvrštenja nematerijalnih dobara na UNESCO-vu Listu.....	35
5.4.4. Odluka Međuvladinog odbora o upisu bečarca na Listu	36
5.4.5. Valorizacija bečarca u kulturnom turizmu	37
ZAKLJUČAK	40
POPIS LITERATURE	41
POPIS PRILOGA	43
SAŽETAK	44
SUMMARY	45

UVOD

Ovaj završni rad bavi se kulturnom baštinom Hrvatske na UNESCO-voj Listi svjetske baštine. Kako bi se pojasnila procedura i kriteriji uvrštenja, u radu je prikazan proces uvrštenja na Listu svjetske baštine slavonskog bećarca. Hipoteza koja se postavlja u radu glasi: „UNESCO ima važnu ulogu u očuvanju kulture, kulturne baštine, a ujedno i u razvitku kulturnog turizma na području Republike Hrvatske“. Svrha ovog rada je na primjeru bećarca prikazati proces i kriterije koji su potrebni za uvrštenje na UNESCO-ovu Listu svjetske baštine, kao i važnost uvrštenja na Listu za očuvanje kulture i kulturne baštine na određenom području.

Završni rad je sastavljen od pet poglavlja koja se sastoje od više potpoglavlja. Nakon uvodnog dijela, u prvom poglavlju analiziraju se kulturni turizam i kulturna baština te povezanost kulture i turizma. U drugom poglavlju se obrađuju međunarodne organizacije u kulturi i turizmu koje su ključne za njihov razvoj. Treće poglavlje analizira UNESCO-ve projekte i katedre u kulturi i turizmu koji su važni za razvoj i očuvanje određenih lokaliteta baštine, za kvalitetan život lokalne zajednice i za kvalitetu turističkog iskustva. Četvrto poglavlje predstavlja svu materijalnu i nematerijalnu kulturnu baštinu Republike Hrvatske koja se nalazi na Listi svjetske baštine i koja je od velike važnosti za razvoj hrvatskog kulturnog turizma i za promicanje hrvatske baštine na svjetskoj razini. Peto poglavlje opisuje i analizira bećarac te se bavi kriterijima i procesom uvrštenja na Listu svjetske baštine uz prikaz odluke Odbora o upisu bećarca na Reprezentativnu listu. Za kraj slijedi zaključak s konstatacijama.

Za potrebu izrade ovog završnog rada korištena je stručna literatura i internetski izvori.

U radu su korištene metode deskripcije, analize i sinteze.

1. KULTURNA BAŠTINA I KULTURNI TURIZAM

1.1. Kultura i kulturna baština

Pojam kulturne baštine vezan je uz pojam kulturnog turizma te je ona jedan od njegovih najsnažnijih resursa. UNESCO, kao međunarodna organizacija s *curriculumom* u sustavnom proučavanju baštine i organiziranju aktivnosti vezanih za istu, nudi definiciju kulturne baštine. U Konvenciji za zaštitu svjetske kulturne i prirodne baštine iz 1972. godine baština je definirana na sljedeći način:

Kulturna baština obuhvaća spomenike, skupine građevina i lokacije koje posjeduju povijesnu, estetsku, arheološku, znanstvenu, etnološku ili antropološku važnost. Tri ključna elementa Konvencije prilikom određivanja kulturne baštine su:

- Spomenici koji uključuju arhitektonska djela, monumentalne kreacije u području skulpture i slikarstva, kao i elemente ili strukture arheološkog karaktera. Također obuhvaćaju crteže, pećine, prebivališta te kombinacije karakteristika koje izražavaju izvanrednu univerzalnu važnost, povijesnu, umjetničku ili znanstvenu.
- Skupine građevina predstavljaju skupine slobodnostojećih ili međusobno povezanih struktura koje zbog svoje arhitekture, jedinstvene homogenosti ili postavljanja u prirodnom okruženju imaju posebnu univerzalnu važnost, bilo da se radi o povijesnom, umjetničkom ili znanstvenom aspektu.
- Lokaliteti koji se odnose na stvaralaštvo čovjeka ili spoj prirodnih i ljudskih elemenata, uključujući područja koja obuhvaćaju iznimno važne arheološke lokacije s univerzalnom vrijednošću, bilo da se radi o povijesnom, umjetničkom ili znanstvenom značaju.¹

Ograničenost te definicije je u tome što se ona odnosi samo na materijalnu stranu kulture. Konvencija je definirala i prirodnu baštinu radi potrebe upisivanja lokaliteta na Listu svjetske baštine. Kako je s vremenom došlo do promjena u istraživanju baštine, UNESCO se prilagodio novim uvjetima te uvodi i termin nematerijalne baštine. Takva vrsta baštine označava praksu, prezentaciju i ekspresiju, kao i određena znanja i

¹ Jelinčić, D. A., *Abeceda kulturnog turizma*, Meandarmedia, Zagreb, 2009, str. 31-32.

neophodne vještine koje zajednice, skupine i pojedinci prepoznaju kao dio vlastite kulturne baštine. Nematerijalna kulturna baština se proteže kroz sljedeće domene:

- Usmenu tradiciju, izričaj i jezik;
- Scensku umjetnost;
- Društvenu praksu, rituale i svečanosti;
- Znanja i praksa o prirodi i svemiru i
- Tradicijske obrte.

ICOMOS baštinu definira kao širok koncept koji uključuje prirodno i kulturno okruženje: „Obuhvaća krajolike, povijesna mjesta, lokalitete i izgrađenu okolicu, kao i bioraznolikost, prošlu i kontinuiranu kulturnu praksu, znanja i živuća iskustva.“ Ovakva definicija uključuje raznolikost lokaliteta koji pripadaju određenoj kategoriji baštine. Ona priznaje samu važnost lokalnih identiteta, što je posebno važno kada je riječ o globalizaciji. Zaštita, konzervacija, interpretacija i prezentacija baštine su važni izazovi kako sadašnjim, tako i budućim generacijama.²

1.2. Povezanost kulture i turizma

Kad je riječ o definiranju kulture u odnosu na turizam, važno je spomenuti njezino široko shvaćanje načina života zajednice.

Kulturu je važno promatrati kao proces jer je i turizam dinamična pojava te se oboje kontinuirano mijenjaju. Upravo te njihove dimenzije nestatičnosti otežavaju samo definiranje jer se pojam, vrijednosti i shvaćanja kontinuirano i neprestano mijenjaju. Stoga postoji sljedeća definicija prema kojoj se „kultura odnosi na skup vrijednosti, vjerovanja, ponašanja, simbola (npr. tradicija, običaja, odijevanja i umjetnosti) i oblika naučenog ponašanja lokalne zajednice. Može biti definirana i kao 'način života' koji društvo dijeli, a koji se prenosi s generacije na generaciju i za koji se smatra da je tipičan za određenu društvenu skupinu. Ona pokriva mnogo aspekata života zajednice, kako prošlih tako i sadašnjih. Kada govorimo o prošlosti, ona se odnosi na pitanje baštine, a taj pojam uključuje prenošenje s prošlih na sadašnje generacije. On uključuje jedinstvena prirodna, povijesna i kulturna postignuća određenog područja i

² Jelinčić, D. A., *Abeceda kulturnog turizma*, Meandarmedia, Zagreb, 2009, str. 32-33.

ljudi koji na njemu žive, koja se pamte ili čuvaju kako bi ih sadašnje i buduće generacije mogle iskusiti.“³ Upravo takva definicija kulture, odnosno baštine kao njezina aspekta ne ističe posebno materijalne oblike kulture, iako široko definirani pojmovi koji se pojavljuju, poput „vrijednosti“ i „načina života“, taj aspekt mogu obuhvaćati.

Kada se gleda poveznica s turizmom, koji posjetitelju omogućuje da spozna i materijalnu i nematerijalnu kulturu receptivne zajednice, kultura se može definirati kao „ukupnosti materijalnih i duhovnih vrijednosti koje je čovjek stvorio u svojoj društveno – povijesnoj praksi, u svome svladavanju prirodnih sila, razvoju proizvodnje te tijekom rješavanja društvenih problema.“⁴

Pojam kulture ne podrazumijeva samo tzv. narodnu, tradicijsku kulturu, ali niti kulturu koja je shvaćena kao umjetnosti i obrazovanje, nego kao kompleksnu cjelinu vrijednosnih obrazaca i normi koje utječu na ponašanje, kao i sve ono što je stvoreno ponašanjem čovjeka. Takvo shvaćanje obuhvaća dvije međusobno povezane i interaktivne činjenice, duhovnu (vrijednosne orijentacije i norme) i materijalnu (proizvod čovjekovog ponašanja i njegovog djelovanja).

1.3. Pojmovno određenje kulturnog turizma

Kulturni turizam nije usko definirani pojam, već uključuje mnoge aspekte života i mnoge ljudske djelatnosti. Prije nego se krene u definiranje pojmova kulturnog turizma, važno je naglasiti njihovu povezanost i interdisciplinarnost.

Budući da se kultura treba definirati u odnosu na turizam, korisno je proučiti socio-kulturne aspekte turizma. Treba promotriti sve sudionike koji se pojavljuju u turizmu. U kulturnom kontaktu važno je razlikovati lokalno stanovništvo i njegovu kulturu, turiste i turističku kulturu, rezidualnu kulturu (ona je jedinstvena za svako turističko tržište), turističke djelatnike (koji pružaju usluge turistima i koji djeluju kao posrednici između gostiju i domicilnog stanovništva), menadžersku i poslovnu kulturu, itd. U turizmu dolazi do miješanja ljudi i kulture, oblika i snage koja je posebna u svakoj pojedinačnoj

³ Jelinčić, D. A., *Abeceda kulturnog turizma*, Meandarmedia, Zagreb, 2009, str. 26.

⁴ Ibidem, str. 26-27.

lokalnoj zajednici, odnosno turistima, a bolje shvaćanje tih određenih kultura dovesti će do boljeg shvaćanja turizma kao faktora promjene u samoj zajednici, ali i izvan nje.

Ponašanje sudionika turističkog procesa se često označava pojmom „turistička kultura“ jer će se turisti prije, za vrijeme i poslije putovanja ponašati u skladu s turističkom kulturom. Turoperator, vodič, službenik u turističkoj agenciji ili ugostitelj će se ponašati svaki radni dan kao da je na godišnjem odmoru, u skladu s turističkom kulturom. Iako on radi, njegovo je ponašanje uvjetovano prisutnosti turista, koje to ponašanje i oblikuje. Budući da je njemu radno mjesto uvjetovano turizmom, riječ je o promjeni ponašanja, pa čak i načina života koji je uvjetovan turizmom, što se naziva „turistička kultura“.⁵

Kultura se u odnosu na pojam „turizam“ može definirati kao „ukupnost materijalnih i duhovnih vrijednosti u oblasti turizma te stupanj čovjekova poznavanja tih rezultata, što uključuje u sebi poglede, odnose, rizike, ponašanje ljudi, bilo turista, bilo nositelja turističkih usluga svih vrsta.“⁶

Kultura obuhvaća i reprezentira ponašanje članova zajednice te duhovne i materijalne proizvode koji su stvoreni upravo njihovim djelovanjem. Kultura je proces i podložna je promjenama onda kada se različite grupe suočavaju, a onda i pokušavaju „pomiriti“ vlastite standarde značenja i vrijednosti sa standardima druge skupine. S druge strane, turizam sa svojim mnogostrukim prilikama za kontakt pruža mogućnost i priliku za odigravanje kulturnih procesa te za izum novih oblika kulturnog sadržaja.

Pojam kulture se odnosi na ono što ljudi misle (njihove stavove, uvjerenja ideje ili vrijednosti), rade (način ponašanja ili način života uvjetovan kulturom) i stvaraju (kulturne proizvode ili umjetnička djela). Ona se ostvaruje u procesima (način života ljudi) i proizvodima tih procesa (građevine, umjetnost, običaji). Kultura vezana uz turizam se ne temelji samo na obilasku materijalnih oblika kulture, već ona uključuje i upoznavanje načina života populacije koja boravi u određenoj destinaciji.

⁵ Jelinčić, D. A., *Abeceda kulturnog turizma*, Meandarmedia, Zagreb, 2009, str. 29.

⁶ Ibidem, str. 29-30.

1.4. Turizam baštine

Mnogi su se autori bavili turizmom baštine, no definicije koje se nude iz literature su različite te one ovise o točki gledišta. Autori Fyall i Garrod turizam baštine definirali su kao ekonomsku aktivnost koja se služi socio-kulturnim resursima kako bi privukla posjetitelje. Prema Hollinsheadu⁷, turizam baštine podrazumijeva folklorne tradicije, umjetnost i obrte, etničku povijest, društvene običaje i proslave. Kulturna baština se također definira kao pojava koja se usredotočuje na motivaciju i percepciju posjetitelja, a ne na specifičnost lokaliteta. Autori Zepall i Hall naglašavaju motivaciju i govore da se turizam baštine temelji na nostalgiji za prošlošću i želji za različitim kulturnim iskustvima.

Gore navedene definicije kulturne baštine su usko vezane uz definicije kulturnog turizma i upotrebljavaju se kao sinonimi. Turizam baštine se može jednostavno definirati kao vrsta turizma koja je orijentirana prema upotrebi kulturnih dobara kao izvora turističkih prihoda te istu takvu vrstu turizma možemo zvati kulturni turizam, jer se u oba slučaja radi o turizmu kulturnih dobara. Bolje je reći da je riječ o vrsti kulturnog turizma, jer on uključuje i druge kategorije, s obzirom na mnogobrojne kulturne resurse. S toga, kulturni turizam je širi pojam od turizma baštine.

Upravljanje kulturnim dobrima podrazumijeva materijalnu i nematerijalnu kulturu, a kada se govori o menadžmentu, najčešće je riječ o upravljanju materijalnim kulturnim dobrima (lokalitetima baštine ili kulturnim institucijama), a nematerijalna kultura se često tematski nadovezuje na materijalne izraze kulture. Nematerijalna kulturna baština zahtijeva sofisticirano upravljanje, no ona je najčešće vezana uz materijalna kulturna dobra s kojima ona čini cjelinu, odnosno resurs koji se može iskoristiti u turizmu.

Turizam baštine je bitan iz nekoliko razloga:

- Ima pozitivan gospodarski i društveni učinak;
- Pomaže u očuvanju kulturne baštine (kultura služi kao instrument harmonizacije i razumijevanja među ljudima);
- Pruža potporu kulturi te

⁷ Jelinčić, D. A., *Kultura u izlogu*, Meandarmedia, Zagreb, 2010, str. 38-40.

- Pomaže u obnovi turizma.

Kada je riječ o održivom razvoju treba voditi računa o elementima kao što su konzervacija kulturnih resursa, točna interpretacija kulturnih resursa, individualno i autentično iskustvo posjetitelja i stimulacija prihoda od kulturnih dobara. Shodno tome, turizam baštine ne uključuje isključivo identifikaciju, upravljanje i zaštitu vrijednosti baštine, već se tiče i razumijevanja utjecaja turizma na zajednice i regije, postizanja gospodarske i društvene koristi, pribavljanja financijskih resursa za zaštitu baštine te marketinga i promidžbe.

Fokus na iskorištavanje isključivo gospodarskih učinaka koje donosi turizam baštine može biti poguban za same resurse, a i za društvenu zajednicu koja se služi istima. Zato pri upravljanju kulturnim dobrima treba voditi računa i o društvenim, prostornim i kulturnim učincima koje donosi uključivanje baštine u turističku industriju.⁸

⁸ Jelinčić, D. A., *Kultura u izlogu*, Meandarmedia, Zagreb, 2010, str. 38-40.

2. MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE U KULTURI I TURIZMU

Velike međunarodne organizacije imaju iznimno veliku ulogu u razvoju kulturnog turizma, a ona je vidljiva u gotovo svim tematskim aspektima. Međunarodne organizacije su se njime počele baviti teorijski, osobito kada je riječ o očuvanju kulturne baštine, ali je s vremenom njihov rad utjecao na obrazovanje turista te su počele stvarati konkretne programe koji su namijenjeni upravo kulturnim turistima.

2.1. UNESCO

UNESCO je organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu. Osnovan je Konvencijom 16.11.1945. godine, koja je stupila na snagu 4.11.1946. godine. Sjedište je u Parizu. UNESCO je specijalizirano tijelo UN-a koje potiče suradnju između članica na području obrazovanja i znanosti. Za cilj ima zaštitu kulturne baštine čovječanstva, zbog čega od 1972. godine na snagu stupa Popis svjetske prirodne i kulturne baštine te Popis ugrožene svjetske baštine. Osim baštinom, UNESCO se bavi i iskorjenjivanjem nepismenosti, kao i obranom slobode medija i promocijom kulturne raznolikosti.⁹

Rad UNESCO-a je vrlo važan kada je riječ o području kulturnog turizma. Njegova domena se pruža u nekoliko važnih područja, a ona su:

- Educiranje kulturno osviještenih građana (osobito turista);
- Očuvanje kulturne baštine;
- Provođenje kulturno-turističkih projekata u praksi;
- Razmjena iskustva u području kulturnog turizma u međunarodnom okružju te
- Pomoć u kreiranju kulturno-turističkih politika.

Zbog važnosti kulturnog turizma nastao je i UNESCO–v Odjel za kulturni turizam. Cilj Odjela za kulturni turizam je pomoć zemljama članicama u pripremi kulturnih politika koje vode brigu o odnosu turizma i kulturne raznolikosti, turizma i interkulturalnog dijaloga te turizma i razvoja. Na taj način UNESCO pridonosi u vidu borbe protiv

⁹ Hrvatska enciklopedija, UNESCO, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=63191> (Pristupljeno: 14.7.2023.)

siromaštva, zaštite prirodnog i kulturnog okoliša te poštivanju drugih kultura. Upravo iz te UNESCO–ve misije je vidljivo kako se kulturni turizam ne shvaća samo kao sektor kojemu je naglašen samo jedan aspekt-gospodarski, već su njihova područja šireg spektra, odnosno dolazi do ispreplitanja sa zaštitom prirode i kulturnih identiteta, što može biti instrument iskorjenjivanja siromaštva ili pokretačka snaga kada je riječ o održivom razvoju.¹⁰

2.2. Vijeće Europe

Pitanja europske kulturne integracije i europskog identiteta dovela su do stvaranja mnoštva europskih kulturnih inicijativa i zajedničkih projekata. Jedan od začetnika takvih inicijativa bilo je upravo Vijeće Europe. Vijeće Europe je shvatilo kulturu kao izuzetno snažnu poveznicu naroda Europe te su se tako razvili mnogi projekti među kojima se najviše ističe najveći, najstariji i najvažniji projekt Kulturnih itinerara.

Europski kulturni itinerar je definiran kao itinerar koji prolazi kroz jednu ili dvije zemlje ili regije, a organiziran je na temu čiji je povijesni, umjetnički ili društveni interes europski, bio on po osobinama geografske rute koju slijedio ili po svojoj prirodi i/ili opsegu i značenju. Upotreba pojma „europski“ na itinerar odnosi se na važnost i kulturnu dimenziju koja prelazi lokalne granice. Itinerar se bazira na pregršt osobina koje predstavljaju europsku kulturu u cjelini, a uključuje mjesta koja su bogata povijesnim asocijacijama.¹¹

Projekt se susreo s tri izazova:

- Politički: njegov cilj bio je poslužiti kao katalizator društvene kohezije i solidarnosti kroz turističke susrete;
- Izazov identiteta: trebao je iskazati poštivanje „drugoga“ i
- Demokratski: njegov cilj bio je proširiti kulturni turizam na širu publiku s ciljem razvoja i priznavanja multikulturalnoga europskog društva.

Izabrane su mnoge teme koje su se odnosile na stanovništvo, migracije i širenje glavnih europskih civilizacijskih tijekova i koje odražavaju složenu prirodu kultura i

¹⁰ Jelinčić, D. A., *Abeceda kulturnog turizma*, Meandarmedia, Zagreb, 2009, str. 79-80.

¹¹ Ibidem, 98-103.

društva. Osim što je cilj bio unaprijediti solidarnost i toleranciju, razmjenu partnera iz različitih zemalja i suradnju na institucionalnoj razini, itinerari su imali za cilj pridonijeti gospodarskom razvoju i napretku država kojih su se ticali. Godine 2010. program je uključivao preko 2 000 partnera i prekrivao gotovo 30 tema, neke od njih su: Hodočasnički putovi, Ruralni habitat, Europski putovi svile i tekstila, Put baroka, Keltski putovi, Putovi parkova i vrtova, i mnogi drugi.¹²

Vijeće Europe je do današnjeg dana nastavilo sa raznim programima. Postoji više od 45 kulturnih ruta Vijeća Europe koji pružaju bogatstvo slobodnih i obrazovnih aktivnosti za sve građane diljem Europe, ali i šire. Također, dostupne su kulturne rute za svaku državu, te se tako konkretno može vidjeti koja ruta se nudi za određenu destinaciju. Na primjer, Hrvatska je dio 17 kulturnih ruta, a neke od njih su *Cyril and Methodius Route*, *European Fairy Tale Route* i *Impressionisms Route*.¹³

2.3. Europska Unija

Rad Europske Unije se u području kulture znatno razlikuje od rada nekih drugih međunarodnih organizacija (UNESCO-a ili Vijeća Europe). Europska Unija se zalaže za očuvanje i unapređenje europske kulturne baštine kroz niz politika i programa.

Europska kulturna baština podupire niz politika, programa i financiranja EU-a, posebice programa *Creative Europe*. Politike Europske Unije u drugim područjima koja sve više uzimaju u obzir baštinu protežu se od istraživanja, inovacija, obrazovanja, okoliša, klimatskih promjena i regionalnih politika do digitalnih politika. Slijedom toga, sredstva za kulturnu baštinu dostupna su u okviru *Horizon 2020.*, *Erasmus+*, *Europe for Citizens* i *European Structural and Investment Funds*.

Države članice Europske Unije ostvaruju suradnju na politici kulturne baštine kroz Vijeće ministara za obrazovanje, mlade, kulturu i sport te kroz Otvorenu metodu koordinacije. Stručna skupina Komisije za kulturnu baštinu koja radi od 2019. savjetuje o tome kako provesti politike Europske Unije za kulturnu baštinu. Uključuje države

¹² Jelinčić, D. A., *Abeceda kulturnog turizma*, Meandarmedia, Zagreb, 2009, str. 98-103.

¹³ Council of Europe, *Cultural Routes of the Council of Europe with network members in the Country*, dostupno na: <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/croatia> (Pristupljeno: 14.7.2023.)

članice, pridružene zemlje, europske mreže kulturne baštine, organizacije civilnog društva i međunarodne organizacije, kao i institucije Europske Unije.¹⁴

2.4. Svjetska turistička organizacija (WTO)

Svjetska turistička organizacija (WTO) je vodeća međunarodna organizacija kada je riječ o turizmu i putovanjima, a UN joj je dodijelio središnju ulogu u odlučivanju o promidžbi razvoja odgovornog, održivog i svima pristupačnog turizma koji pridonosi gospodarskom razvoju. WTO ima zadatak osigurati da zemlje članice, turističke destinacije i turistička industrija povećaju gospodarske, socijalne i kulturne učinke turizma, a da u isto vrijeme smanjuju njegove negativne socijalne učinke te negativne učinke na okolinu.

Kultura i kulturni turizam slijede suvremene trendove promidžbe na internetu, kulturno e-poslovanje je sve raširenije, porezna politika tiče se i kulture, a kultura može povećati vrijednost destinacije, što je i čini konkurentnijom. Važni su turistički trendovi promjena vezanih za slobodno vrijeme, gdje se kultura od tržišne niše pretvorila u tržište osnovne ponude, posebno u tzv. *City-break* programima.¹⁵

Prema definiciji koju je usvojila Generalna skupština WTO-a na svojoj 22. sjednici (2017.), kulturni turizam podrazumijeva „vrstu turističke aktivnosti u kojoj je osnovna motivacija posjetitelja naučiti, otkriti, doživjeti i konzumirati materijalne i nematerijalne kulturne atrakcije/ proizvoda u turističkoj destinaciji. Ovakve atrakcije/proizvodi odnose se na skup osebujnih materijalnih, intelektualnih, duhovnih i emocionalnih obilježja društva koje obuhvaća umjetnost i arhitekturu, povijesnu i kulturnu baštinu, kulinarsku baštinu, književnost, glazbu, kreativne industrije i žive kulture s njihovim životnim stilovima, vrijednostima sustave, vjerovanja i tradicije”.

WTO pruža podršku svojim članicama u jačanju okvira politike kulturnog turizma, strategija i razvoja proizvoda. Također pruža smjernice za turistički sektor u donošenju

¹⁴ European Union, *Cultural heritage*, dostupno na: <https://culture.ec.europa.eu/policies/selected-themes/cultural-heritage> (Pristupljeno: 13.7.2023.)

¹⁵ Jelinčić, D. A., *Abeceda kulturnog turizma*, Meandarmedia, Zagreb, 2009, str. 136-141.

politika i modela upravljanja koji će koristiti svim dionicima, a istovremeno promicati i čuvati kulturne elemente.¹⁶

¹⁶ UNWTO, *Tourism and Culture*, dostupno na: <https://www.unwto.org/tourism-and-culture> (Pristupljeno: 15.7.2023.)

3. UNESCO–vi PROJEKTI I KATEDRE U KULTURI I TURIZMU

3.1. UNESCO-vi projekti na području kulturnog turizma

Projekti koje provodi UNESCO u suradnji s lokalnim institucijama su se pokazali vrlo uspješni u vidu očuvanja određenih lokaliteta baštine za predstavljanje u turizmu, a da se pritom vodi računa o načelima kulturnog turizma koja naglašavaju niz pitanja bitnih za kvalitetan život lokalne zajednice, a u isto vrijeme za kvalitetu turističkog iskustva. U dolje navedenim potpoglavljima istaknuto je nekoliko takvih projekata.

- *Cultural and Eco–Tourism in the Mountainous Regions of Central Asia and in the Himalayas*

Cilj ovog projekta je bio osigurati kvalitetno upravljanje turizmom u tim područjima, ali da on bude od koristi svim sudionicima koji se nalaze u turističkom lancu. Planinski lanci središnje Azije, Hindu Kusha i Himalaje su godinama bili zatvoreni za inozemne posjetitelje, a sada jedinstvena kultura i priroda privlače veliki broj posjetitelja iz inozemstva u ta izolirana područja.

U ovome projektu, osim UNESCO–a, financijski je sudjelovala i norveška vlada s ciljem uspostavljanja veza i poticanjem suradnje između lokalnih zajednica, nacionalnih i međunarodnih nevladinih organizacija te turističkih agencija kako bi se lokalnoj populaciji omogućilo zapošljavanje te kako bi se ona uključila u aktivnost koje donose zaradu, a vezane su za turizam. To je interdisciplinarni projekt koji se oslanja na ekspertizu međunarodnih nevladinih organizacija i turističkih profesionalaca iz sedam zemalja sudionica. Projekt pozitivno pridonosi borbi protiv siromaštva tako što pomaže lokalnom stanovništvu da izvuče što veću korist iz turističkog potencijala svog mjesta boravka, a da u isto vrijeme vodi brigu o zaštiti prirode i kulturne baštine.

Aktivnost projekta se odnosi na obrazovanje lokalnih turističkih vodiča, proizvodnju visokokvalitetnih obrtničkih proizvoda te promidžbu privatnog smještaja (noćenja s

doručkom), pritom da se u potpunosti lokalna zajednica uključi u profitabilne aktivnosti.

17

- *The Sahara of Cultures and Man*

Ovaj projekt ima za cilj pomoći zemljama članicama kojima je Sahara baza u implementaciji strategije suradnje kojoj je osnovica održivi turizam.

Pitanja kojima se ovaj projekt bavi su vezana uz modalitet turističkog razvoja te njihova utjecaja na zapošljavanje, uloge turističkih profesionalaca i posjetitelja u održivom razvoju Sahare (koja bi se vrsta putovanja trebala promicati, koja je vrsta suradnje turističkih profesionalaca s lokalnim stanovništvom prikladna), turističkog razvoja i ljudskog okružja (kako se sudjelovanje lokalnog stanovništva može poboljšati, a siromaštvo smanjiti), kulturne i prirodne baštine (kako ih bolje i jasnije identificirati te očuvati i promicati baštinu) i turističkih politika Sahare (načela čiji je cilj stvaranje strategije održivog razvoja i prijedlozi za mjere suradnje).¹⁸

- *Cultural Tourism and Sustainable Development*

Projekt *Cultural Tourism and Sustainable Development* se provodi u suradnji sa sveučilištima u Veneciji i Rotterdamu, a cilj mu je stvoriti mrežu europskih i mediteranskih gradova koji će primjenjivati mjere integriranog i interdisciplinarnog pristupa poboljšanja kulturne baštine.

Baza podataka, *web*-stranica i bilten povezuju sve članove mreže te imaju za cilj olakšati razmjenu informacija i praktičnih iskustava pri uvođenju konkretnih mjera održivog i integriranog upravljanja turizmom.¹⁹

- *LEAP Online-Local Effort and Preservation*

¹⁷ Jelinić, D. A., *Abeceda kulturnog turizma*, Meandarmedia, Zagreb, 2009, str. 80-81.

¹⁸ Ibidem, str. 81-82.

¹⁹ Ibidem, str. 82-83.

Puno ime projekta glasi *Integrated Community Development and Cultural Heritage Site Preservation in Asia and the Pacific Through Local Effort*, ali je postao poznat pod nazivom *Local Effort and Preservation*.

Ovaj projekt je regionalna inicijativa koja promiče upravljanje i nadzor koji se provodi nad brojnim različitim kulturnim resursima Azije i Pacifika od strane lokalne zajednice. Cilj projekta je poticanje lokalne zajednice na akcije koje su vezane uz očuvanje baštine unutar već postojećih zakonskih okvira i pod nadzorom stručnih konzervatora. Projekt potiče ljude koji žive u lokalnoj zajednici ili blizu nje da preuzmu vodeću ulogu u upravljanju lokalitetom, ali i u interpretaciji za posjetitelje. Upravo na taj način se zajednicama omogućuje da ostvare gospodarske prihode, ali im ujedno donosi i društvenu korist zbog očuvanja baštine same zajednice.

Osim navedenih projekata ističe se još njih četiri koje je pokrenuo UNESCO zajedno sa Vijećem Europe, a riječ je o projektima tematskih itinerara za kulturni turizam. Toj kategoriji pripadaju dva projekta, *A Cultural Itinerary on Sugar Cane* (na području Kariba) i *Itineraries on Architecture and Spa Towns* (u Rumunjskoj). Oba projekta nastoje prezentirati baštinu koja nije dovoljno poznata i koja je vezana uz specifične društvene i privredne funkcije. UNESCO–vi pojedini regionalni uredi razvijaju samostalne projekte kulturnog turizma, koji su izuzetno važni za samu regiju u kojoj se provode. Primjer takve vrste projekata su projekti regionalnog ureda UNESCO–a u Aziji i na Pacifiku pod nazivom *Culture Heritage Management and Tourism: Models for Cooperation among Stakeholders* i *IMPACT of Tourism on Culture and Environment*.²⁰

3.2. UNESCO-ve katedre na području kulturnog turizma

Obrazovanje predstavlja vrlo bitan čimbenik u upravljanju kulturno-turističkim programima. *Chairs in Cultural Tourism*, odnosno UNESCO-ve katedre za kulturni turizam, dio su većeg projekta pod nazivom *UNITWIN Networks/UNESCO Chairs Programme*, koji se prvenstveno bavi edukacijom i istraživačkim aktivnostima i pokriva sva područja djelovanja UNESCO-a.

²⁰ Jelinčić, D. A., *Abeceda kulturnog turizma*, Meandarmedia, Zagreb, 2009, str. 83-84.

UNESCO-ve katedre iz bilo kojeg područja UNESCO-ve kompetencije i bez obzira na vrstu lokalnih ili globalnih problema s kojima se susreću pridonose obnovi i internacionalizaciji visokog školstva, od njegovih sustava, institucija, programa i tečajeva.

Sve aktivnosti koje upravo ti projekti provode usmjerene su postizanju i poboljšanju reforme visokog školstva, koju je UNESCO započeo na Svjetskoj konferenciji o visokom školstvu 1998. u Parizu. U posljednjim godinama se *UNITWIN/UNESCO Chairs* program razvio u svjetsku intersveučilišnu shemu suradnje koja se zasniva na interdisciplinarnosti, intersektoralnosti i umrežavanju.

Kada je riječ o kulturnom turizmu, kao integralni dio *UNITWIN/UNESCO Chairs* projekta, djeluju tri katedre:

1. *UNESCO Chair in Cultural Tourism* pri Université de Paris 1 (Panthéon-Sorbonne),
2. *UNESCO Chair on Cultural Tourism for Peace and Development* pri Russian International Academy for Tourism i
3. *UNESCO Chair in Cultural Tourism* pri Universidad Nacional Tres de Febrero (Buenos Aires).

Svrha Katedri kulturnog turizma je pomoć u kreiranju kulturnih i turističkih politika te strategija održivoga kulturnog turizma, kao što su, na primjer, strategije koje brinu o kulturnoj baštini, strategije koje uvažavaju kulturne identitete i pridonose lokalnom razvoju. Osim toga njihova je svrha i edukacija budućih *decision-makers*, koji će implementirati kulturno-turističke politike.

Prva *UNESCO Chair in Cultural Tourism* osnovana je 1998/1999. pri Université de Paris 1 (Panthéon-Sorbonne), s disciplinama u području kulture, turizma i razvoja. Zadatak Katedre je promicanje cjelokupnog sustava istraživanja, edukacije, informacije i dokumentacije, što ujedno pridonosi formulaciji kulturno-turističkih strategija za održivi razvoj. Osim toga, zadaci Katedre su i da doprinosi subregionalnoj, regionalnoj i međuregionalnoj suradnji međunarodno priznatih znanstvenika i profesora i sveučilišnih predavača i istraživača.

UNESCO Chair on Cultural Tourism for Peace and Development osnovana je pri Russian International Academy for Tourism, s osnovnim područjem poučavanja

kulturnog turizma. Osnovni zadaci katedre se poklapaju sa zadacima francuske Katedre s time da se promidžba sustava istraživanja, edukacije, informacije i dokumentacije usmjerava na strategije kulturnog turizma. Katedra zbog vrlo sličnih ciljeva i zadataka surađuje s Katedrom u Parizu.

Rad katedre u Buenos Airesu, *UNESCO Chair in Cultural Tourism*, se također poklapa sa zadacima s prvoosnovanom katedrom, te se ponajprije usredotočuju na Argentinu, Latinsku Ameriku i Karibe.²¹

²¹ Jelinić, D. A., *Abeceda kulturnog turizma*, Meandarmedia, Zagreb, 2009, str. 84-86.

4. REPUBLIKA HRVATSKA I UNESCO

Kulturna dobra od interesa su za Republiku Hrvatsku te ona uživaju njezinu osobitu zaštitu. Upravo to određenje proizlazi iz odredbe članka 52. Ustava Republike Hrvatske koja glasi:

1. „More, morska obala i otoci, vode, zračni prostor, rudno blago i druga prirodna bogatstva, ali i zemljište, šume, biljni i životinjski svijet, drugi dijelovi prirode, nekretnine i stvari od osobitoga kulturnog, povijesnog, gospodarskog i ekološkog značenja, za koje je zakonom određeno da su od interesa za Republiku, imaju njezinu osobitu zaštitu.
2. Zakonom se određuje način na koji dobra od interesa za Republiku mogu upotrebljavati i iskorištavati ovlaštenici prava na njima i vlasnici, te naknada za ograničenja kojima su podvrgnuti.“²²

Članak 52. Ustava govori o pitanju osobite zaštite za nematerijalna kulturna dobra, tako postoji i članak 68. Ustava Republike Hrvatske koji govori o nematerijalnim kulturnim dobrima, a on glasi:

1. Jamči se sloboda znanstvenoga, kulturnog i umjetničkog stvaralaštva.
2. Republika potiče i pomaže u razvitku znanosti, kulture i umjetnosti.
3. Republika štiti znanstvena, umjetnička i kulturna dobra kao duhovne narodne vrednote.
4. Jamči se zaštita moralnih i materijalnih prava koja proistječu iz znanstvenoga, kulturnog, umjetničkog, intelektualnog i drugog stvaralaštva.
5. Republika potiče i pomaže skrb o tjelesnoj kulturi i športu.

4.1. Materijalna baština na Listi svjetske baštine

Republika Hrvatska ima ukupno 10 materijalnih dobara upisanih na UNESCO-vu Listu svjetske baštine: povijesni kompleks Splita i Dioklecijanova palača, Stari grad Dubrovnik, Nacionalni park Plitvička jezera, kompleks Eufrazijeve bazilike u povijesnom središtu Poreča, povijesni grad Trogir, katedrala Svetog Jakova u

²² Antolović, J., *Očuvajmo kulturnu baštinu*, Hadrian d.o.o., Zagreb, 2008, str. 15-16.

Šibeniku, Starogradsko polje, stećci–srednjovjekovni nadgrobni spomenici, obrambeni sustavi Republike Venecije 16. i 17. st. u Zadru i Šibeniku te bukove prašume i izvorne bukove šume Karpata i drugih regija Europe.

1. Povijesni kompleks Splita i Dioklecijanova palača

- Datum uvrštenja na UNESCO–v Popis svjetske baštine: 1979.
- Kriteriji uvrštenja: ii, iii, iv
- Karakteristike nepokretnog kulturnog dobra: Povijesni kompleks Splita obuhvaća izuzetno važan urbanistički i kulturni entitet, s Dioklecijanovom palačom kao centralnim dijelom. Palača, izgrađena u 4. stoljeću za rimskog cara Dioklecijana, kombinira elemente luksuzne rezidencije i utvrde. Njezina monumentalna arhitektura i impozantni zidovi čine je iznimnim svjedočanstvom rimske arhitekture. Smještena unutar grada Splita, ova palača ostaje vitalni dio današnjeg grada, privlačeći posjetitelje diljem svijeta zbog svoje povijesne važnosti i kulturnog bogatstva. Split se također može pohvaliti s romaničkim crkvama iz 12. i 13. stoljeća, srednjovjekovnim utverdama i gotičkim, renesansnim i baroknim palačama.²³

2. Stari grad Dubrovnik

- Datum uvrštenja na UNESCO–v Popis svjetske baštine: 1979.
- Kriteriji uvrštenja: ii, iii, iv
- Karakteristike nepokretnog kulturnog dobra: Dubrovnik u cjelini predstavlja povijesni spomenik koji obiluje značajnim primjerima fortifikacijske arhitekture poput gradske zidine s tvrđavama, kulama i bastionima iz razdoblja od 12. do 17. stoljeća. Također, grad je obogaćen prisutnošću gotičko-renesansnih crkava, samostana, palača i fontana.

3. Nacionalni park Plitvička jezera

- Datum uvrštenja na UNESCO–v Popis svjetske baštine: 1979.
- Kriteriji uvrštenja: vii, viii, ix

²³ Grabovac, V., *UNESCO – sva blaga svijeta*, Meridijani, Samobor, 2013., str. 49.

- Karakteristike nepokretnog kulturnog dobra: Ljepota i iznimna privlačnost ovog parka proizlaze iz prirodnog procesa koji se javlja u krškom krajoliku. Tijekom tisućljeća, taloženje sedre rezultira stvaranjem prirodnih barijera i formiranjem 16 stepenastih, većih i nekoliko manjih riječnih jezera. Ta jezera su međusobno povezana slapovima, a najveći od njih je Veliki slap, visok 78 metara, što ga čini najvišim slapom u Hrvatskoj. U području parka se nalaze i prostrani šumski kompleksi, od kojih su neki dijelovi zbog svog prašumskog obilježja posebno zaštićeni (Čvorova uvala) te koji su prebivalište ugroženih životinjskih vrsta (medvjeda i vuka).²⁴

4. Kompleks Eufrazijeve bazilike u povijesnom središtu Poreča

- Datum uvrštenja na UNESCO–v Popis svjetske baštine: 1997.
- Kriteriji uvrštenja: ii, iii, iv
- Karakteristike nepokretnog kulturnog dobra: Eufrazijeva crkva se nalazi u središtu Poreča, koju je izgradio biskup Eufrazije sredinom 6. stoljeća, te predstavlja najbolje očuvani kompleks koji kombinira ranokršćanske i bizantske elemente.

5. Povijesni grad Trogir

- Datum uvrštenja na UNESCO–v Popis svjetske baštine: 1997.
- Kriteriji uvrštenja: ii, iv
- Karakteristike nepokretnog kulturnog dobra: Trogir, srednjovjekovni grad, impresivan je primjer neprekidnog naselja tijekom 4000 godina i smatra se jednim od najstarijih gradova na Mediteranu. Njegovo podrijetlo kao grčke kolonije može se vidjeti u gusto naseljenom romaničkom gradskom jezgru, koje zadržava osnove helenističke i rimskog utjecaja.

6. Katedrala Svetog Jakova u Šibeniku

- Datum uvrštenja na UNESCO–v Popis svjetske baštine: 2000.
- Kriteriji uvrštenja: iii, iv
- Karakteristike nepokretnog kulturnog dobra: Katedrala Svetog Jakova u Šibeniku je remek-djelo sakralne arhitekture smješteno na obali Jadranskog

²⁴ Grabovac, V., *UNESCO – sva blaga svijeta*, Meridijani, Samobor, 2013., str. 50.

mora. Izgrađena u gotičkom stilu s elementima renesanse, katedrala se ističe svojom impozantnom fasadom, jedinstvenim kamenim skulpturama i bogatom dekoracijom.

7. Starogradsko polje, Hvar

- Datum uvrštenja na UNESCO–v Popis svjetske baštine: 2008.
- Kriteriji uvrštenja: ii, iii, v
- Karakteristike nepokretnog kulturnog dobra: Starogradsko polje na otoku Hvaru, bogati kulturni krajolik, očuvao je gotovo nepromijenjen sustav grčke podjele poljoprivrednog zemljišta, koji se koristi od vremena grčke kolonizacije. Ovo područje predstavlja najbolje sačuvani primjer takvog grčkog sustava na Mediteranu. Na ovom se području mogu pronaći i ostaci drevnih kamenih zidova, od kojih se ističu najbolje sačuvani dijelovi 11 metara dugog zida koji je nekada bio dio sjevernih gradskih zidina.²⁵

8. Stećci

- Datum uvrštenja na UNESCO–v Popis svjetske baštine: 2016.
- Kriteriji uvrštenja: iii, iv
- Karakteristike nepokretnog kulturnog dobra: Stećci su srednjovjekovni spomenici izrađeni od monolitnog kamena. Počinju se pojavljivati u drugoj polovici 12. stoljeća, a prva faza njihove izrade traje tijekom 13. stoljeća. U 14. i 15. stoljeću intenzivno su ukrašavani i oblikovani. Međutim, u 16. stoljeću izrada stećaka postupno opada. Stećci se mogu pronaći na velikom području koje obuhvaća današnju Bosnu i Hercegovinu, južne dijelove Hrvatske, sjeverozapadne dijelove Crne Gore i zapadne dijelove Srbije. Od otprilike 70.000 evidentiranih stećaka na oko 3.300 lokaliteta, u Bosni i Hercegovini se nalazi oko 60.000, u Hrvatskoj oko 4.400, u Crnoj Gori oko 3.500, dok se u Srbiji nalazi oko 4.100 stećaka.

9. Obrambeni sustavi Republike Venecije 16. i 17. st. u Zadru i Šibeniku

- Datum uvrštenja na UNESCO–v Popis svjetske baštine: 2017.
- Kriteriji uvrštenja: iii, iv

²⁵ Grabovac, V., *UNESCO – sva blaga svijeta*, Meridijani, Samobor, 2013., str. 51.

- Karakteristike nepokretnog kulturnog dobra: Hrvatska je zajedno s Italijom i Crnom Gorom upisala venecijanski obrambeni sustav iz 16. i 17. stoljeća na UNESCO-ov popis. Ovaj upisani spomenik uključuje obrambeni sustav Zadra i tvrđavu sv. Nikole u Šibeniku, koji su bili organizirani, oblikovani, prilagođeni i izgrađeni prema inovativnom alla moderna modelu vojne arhitekture. Njihova glavna svrha bila je obrana trgovačkih putova i luka na Jadranu i istočnom Mediteranu.

10. Iskonske bukove šume Karpata i drugih regija Europe

- Datum uvrštenja na UNESCO–v Popis svjetske baštine: 2017.
- Kriteriji uvrštenja: ix
- Karakteristike nepokretnog kulturnog dobra: Hrvatska je zajedno s Albanijom, Austrijom, Belgijom, Bugarskom, Italijom, Rumunjskom, Slovenijom, Španjolskom i Ukrajinom upisala višenacionalnu nominaciju bukovih prašuma i izvornih bukovih šuma Karpata i drugih regija Europe.²⁶

4.2. Nematerijalna baština na Listi svjetske baštine

Na UNESCO–voj Listi nematerijalne baštine Hrvatska broji ukupno 18 fenomena: čipkarstvo, dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog Primorja, Festa Sv. Vlaha, godišnji proljetni ophod kraljice ili Ljelje iz Gorjana, godišnji pokladni ophod Zvončari s područja Kastavštine, procesija za križen na otoku Hvaru, umijeće izrade drvenih tradicijskih dječjih igračaka s područja hrvatskog Zagorja, Sinjska alka, medicarski obrt na području sjeverne Hrvatske, bećarac, Nijemo kolo s područja Dalmatinske Zagore, klapsko pjevanje, mediteranska prehrana, Međimurska popevka, Umijeće suhozidne gradnje, umijeće sokolarenja, Tripundanske svečanosti i kolo Sv. Tripuna i tradicija uzgoja Lipicanaca.

²⁶ Ministarstvo kulture i medija, *Nepokretna kulturna dobra upisana na UNESCO – v Popis svjetske baštine*, dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/nepokretna-kulturna-bastina/nepokretna-kulturna-dobra-upisana-na-unesco-ovu-listu-svjetske-bastine/7244> (Pristupljeno: 15.7.2023.)

1. Čipkarstvo u Hrvatskoj

- Datum uvrštenja na UNESCO–v Popis svjetske baštine: 2009.
- Karakteristike kulturnog dobra: Čipka je samostalni, prozračni ručni rad koji se razvio tijekom renesanse na Mediteranu i u zapadnoj Europi. Osnovne tehnike čipkarstva uključuju šivanje iglom i prepletanje pomoću batića. Glavna razlika između čipkarstva u europskim zemljama i onog na području Hrvatske leži u njihovim stvarateljima. U Europi su čipku izrađivali ženski časni redovi, građanstvo i plemstvo, dok se u Hrvatskoj ta vještina prenosila preko ženskih časničkih redova na seoske žene u manjim ruralnim sredinama. One su čipku izrađivale za tradicionalnu odjeću i upotrebu.

2. Dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog Primorja

- Datum uvrštenja na UNESCO–v Popis svjetske baštine: 2009.
- Karakteristike kulturnog dobra: Dvoglasje s tijesnim intervalima, karakteristično za područje Istre i Hrvatskog primorja, predstavlja kompleksan stil folklorne glazbe koji se može naći i izvan tog područja, ali najizraženije je baš na tom području. Ova glazbena forma temelji se na netemperiranim tonskim odnosima i prepoznatljivoj boji tona koja se postiže snažnim pjevanjem.

3. Festa Sv. Vlaha, zaštitnika Dubrovnika

- Datum uvrštenja na UNESCO–v Popis svjetske baštine: 2009.
- Karakteristike kulturnog dobra: Festa svetoga Vlaha, zaštitnika Dubrovnika, predstavlja iznimnu nematerijalnu kulturnu baštinu koja je trajala kontinuirano od 10. stoljeća do današnjeg vremena. Ona je zadržala svoje tradicionalne i prepoznatljive karakteristike i izražajnost, oblikujući lokalni i nacionalni kulturni pejzaž s bogatim manifestacijama koje povezuju materijalnu i nematerijalnu kulturnu baštinu kroz duhovnu dimenziju. Temelji se na legendi o svetom Vlahu koji se pojavljuje kako bi pomogao Dubrovčanima u obrani od napadača. Festa uključuje sudjelovanje građana grada i okolice, predstavnika države i lokalnih vlasti te Rimokatoličke crkve.

4. Godišnji proljetni ophod kraljice ili Ljelje iz Gorjana

- Datum uvrštenja na UNESCO–v Popis svjetske baštine: 2009.
- Karakteristike kulturnog dobra: Kraljice iz sela Gorjana su mlade djevojke koje u proljeće, na blagdan Duhova, sudjeluju u povorci koja obilazi selo. One izvode poseban ritual koji se sastoji od specifičnih pjesama i plesova sa sabljama. Ove djevojke su podijeljene u kraljice i kraljeve. Desetak kraljeva nosi sablje i muške šešire ukrašene cvijećem, dok manji broj kraljica nosi bijele vijence na glavi, poput mladenki. Iz širokog repertoara kraljičkih pjesama, odabiru one koje su prikladne za obitelj koju posjećuju. Najčešće pjevaju o djevojci, mladiću ili mladenki. Nakon toga, kraljevi izvode ples sa sabljama, dok kraljice pjesmom prate i komentiraju plesne figure.

5. Godišnji pokladni ophod Zvončari s područja Kastavštine

- Datum uvrštenja na UNESCO–v Popis svjetske baštine: 2009.
- Karakteristike kulturnog dobra: Tijekom poklada (od 17. siječnja do Pepelnice) u području Kastavštine, desetak muških skupina obilazi svoja i susjedna sela, prelazeći višekilometarske staze koje su dio tradicijskih ruta. Neki od njih nose maske, dok drugi koriste različite glavečke koje simboliziraju vegetaciju i plodnost. Svi su ogrnuti naopako okrenutim ovčjim kožama i zvonima, zbog čega su poznati kao zvončari. Zvoneći na različite načine, njihovo kretanje zahtijeva određenu vještinu i fizičku izdržljivost. Stoga se vjeruje da nije svatko sposoban postati zvončar. Unatoč tome što ova tradicija jasno prenosi drevna magijska značenja rituala kojima se prizivala plodnost na kraju zime, ovaj običaj i danas živi i iznimno je vitalan.

6. Procesija za križen na otoku Hvaru

- Datum uvrštenja na UNESCO–v Popis svjetske baštine: 2009.
- Karakteristike kulturnog dobra: Procesija Za Križen predstavlja jedinstveni obred posebne pobožnosti koji odražava vjerski i kulturni identitet stanovnika

središnjeg dijela otoka Hvara već pet stoljeća. Ovaj kontinuirani obred odvija se u noći s Velikog četvrtka na Veliki Petak te povezuje šest mjesta na otoku: Jelsu, Pitve, Vrisnik, Svirče, Vrbanj i Vrbosku. Istovremeno, iz šest župnih crkava (u 22 sata) kreću procesije koje predvodi križonoša noseći težak križ (često težak do 18 kilograma). Ova procesija predstavlja molitvu ili zahvalu, izražavajući vlastiti ili obiteljski zavjet.

7. Umijeće izrade drvenih tradicijskih dječjih igračaka s područja hrvatskog Zagorja

- Datum uvrštenja na UNESCO–v Popis svjetske baštine: 2009.
- Karakteristike kulturnog dobra: Drvene dječje igračke su prepoznatljiv tradicijski proizvod Hrvatskog zagorja s bogatom poviješću. U 19. stoljeću su se na ovom području razvila karakteristična umijeća izrade igračaka, koja su se očuvala u nekim selima poput Laza, Stubičkih Toplica, Tugonice i Marije Bistrice sve do danas. Sva ta sela se nalaze na putu prema Mariji Bistrici, najvećem hodočasničkom mjestu u Hrvatskoj. Počevši od vrlo jednostavnih svirala, asortiman igračaka se postupno proširivao te su u određenim razdobljima izrađivane čak 120 različitih vrsta igračaka. Način izrade se prenosio unutar određenih obitelji iz generacije u generaciju i zadržao se sve do danas.

8. Sinjska alka, viteški turnir u Sinju

- Datum uvrštenja na UNESCO–v Popis svjetske baštine: 210.
- Karakteristike kulturnog dobra: Sinjska alka, viteški turnir koji se održava u Sinju u Cetinskoj krajini, tradicija je koja traje od 1717. godine. Svake godine, vitezovi jašu na konjima u punom galopu niz glavnu ulicu, pokušavajući kopljem pogoditi željezni prsten koji visi na užetu. Naziv turnira, "alka", dolazi od turske riječi za prsten, što odražava povijesnu koegzistenciju i kulturnu razmjenu između dvije različite civilizacije. Pravila turnira, koja su bila kodificirana Statutom iz 1833. godine, naglašavaju pošteno natjecanje i ističu važnost sudjelovanja u životu zajednice. Sudionici moraju biti članovi obitelji s područja Sinja i Cetinske krajine. Ova tradicija ima duboko ukorijenjeno značenje i predstavlja važan dio lokalne kulture i identiteta.

9. Medičarski obrt na području sjeverne Hrvatske

- Datum uvrštenja na UNESCO–v Popis svjetske baštine: 2010.
- Karakteristike kulturnog dobra: Umijeće izrade medičarskih proizvoda nastalo je u određenim europskim samostanima tijekom srednjeg vijeka, a kada se proširilo na Hrvatsku, postalo je zanat. Medičari, koji se bave izradom medičarskih proizvoda, uključujući med i svijeće, djeluju na području sjeverne Hrvatske. Proces izrade ovih proizvoda zahtijeva vještinu i brzinu. Recept je isti kod svih proizvođača, a uključuje brašno, šećer, vodu i sodu bikarbonu, uz dodatak raznih začina. Licitar se oblikuje prema modelima, peče, suši i boji različitim jestivim bojama. Svaki medičar ukrašava licitar na svoj poseban način, često dodajući slike, male zrcalce, stihove ili poruke.

10. Bećarac–vokalno–instrumentalni napjev s područja Slavonije, Baranje i Srijema

- Datum uvrštenja na UNESCO–v Popis svjetske baštine: 2011.
- Karakteristike kulturnog dobra: Bećarac je popularni vokalno instrumentalni napjev koji je rasprostranjen na području Slavonije, Baranje i Srijema. Obilježava ga vedar i veseli tekst, često ispunjen alegorijama i metaforama. Naziv potječe od turske riječi "bekar", koja se u hrvatskom jeziku koristi za mladog neženju, momka, samca, veseljaka koji uživa u životu, hrani, piću i ženama. Bećarac se najčešće izvodio na svadbama i drugim veselim okupljanjima naroda.

11. Nijemo kolo s područja Dalmatinske Zagore

- Datum uvrštenja na UNESCO–v Popis svjetske baštine: 2011.
- Karakteristike kulturnog dobra: Nijemo kolo s područja Dalmatinske zagore je jedinstveno po načinu izvođenja. Bez glazbene pratnje ili neovisno o njoj, ili uz svirku tradicijskih instrumenata poput diple, mijeha ili specifičnog načina pjevanja u malim skupinama poput rere, gange ili vojkavice, ovo kolo se izvodi samo na području Dalmatinske zagore. Ponekad se kolo razbija u parove, dok se u drugim trenucima tijekom cijelog plesa izvodi u parovima koji se kreću u krugu ili slobodno po plesnom prostoru.

12. Klapsko pjevanje

- Datum uvrštenja na UNESCO–v Popis svjetske baštine: 2012.
- Karakteristike kulturnog dobra: Klapsko pjevanje je tradicionalni oblik višeglasnog homofonog pjevanja bez instrumentalne pratnje. Ova pojava klapskog pjevanja je kontinuirana i ima dugu povijest. No, ono kakvo poznajemo danas formiralo se sredinom 19. stoljeća, u vrijeme kada su se oblikovali kulturni i glazbeni identiteti mediteranskih gradića duž naše obale i otoka, posebice u regiji Dalmacije.

13. Mediteranska prehrana na hrvatskom Jadranu, njegovoj obali, otocima i dijelom zaleđa

- Datum uvrštenja na UNESCO–v Popis svjetske baštine: 2013.
- Karakteristike kulturnog dobra: Prehrana karakteristična za Mediteran predstavlja temelj identiteta ljudi koji žive na tom području, te je rezultat raznih kultura i utjecaja koji se neprekidno prenose s generacije na generaciju. Ona je istovremeno jedinstvena zbog oblikovanja kulturnog identiteta koji je specifičan za hrvatski Jadran, njegove obale, otoke i dio zaleđa. Ova jedinstvenost se najviše očituje u običajima, ritualima, jeziku i govoru.

14. Međimurska popevka, tradicijski napjev Međimurja

- Datum uvrštenja na UNESCO–v Popis svjetske baštine: 2018.
- Karakteristike kulturnog dobra: Međimurska popevka, kao autentičan melodijski oblik, neizostavni je dio suvremene tradicijske kulture međimurske regije, smještene u sjeverozapadnom dijelu Hrvatske. Ona je omiljeni i prepoznatljivi glazbeno-tradicijski simbol hrvatskog identiteta tog područja. Međimurska popevka se sastoji od stihova koji se pjevaju uz melodiju (vižu), stvarajući pjesmu (pesem), dok ritmičke strukture popevke izražavaju naglašenu emotivnost prilikom izvođenja.

15. Umijeće suhozidne gradnje

- Datum uvrštenja na UNESCO–v Popis svjetske baštine: 2018.
- Karakteristike kulturnog dobra: Umijeće suhozidne gradnje, poznato i kao gradnja "u suho", predstavlja vještinu izrade konstrukcija od kamena bez upotrebe vezivnog materijala. U najužem smislu, odnosi se na postavljanje lomljenog kamena s minimalnom ili bez ikakve obrade. No, ovaj pojam može

šire obuhvatiti i polaganje kamenih opločenja i krovova, kao i izgradnju inženjerskih građevina klesanim kamenom bez upotrebe veziva.

16. Umijeće sokolarenja

- Datum uvrštenja na UNESCO-v Popis svjetske baštine: 2021.
- Karakteristike kulturnog dobra: Sokolarenje predstavlja tradicionalnu praksu koja uključuje čuvanje i treniranje sokola i drugih ptica grabljivica kako bi lovile plijen u svom prirodnom okruženju. Sokolari razvijaju snažnu emotivnu vezu sa svojim pticama te preuzimaju odgovornost za njihov uzgoj, trening, cjeloživotnu skrb i održavanje sposobnosti letenja u svrhu lova.

17. Tripundanske svečanosti i kolo Sv. Tripuna – tradicije bokeljskih Hrvata u Hrvatskoj

- Datum uvrštenja na UNESCO-v Popis svjetske baštine: 2022.
- Karakteristike kulturnog dobra: Tripundanske svečanosti i kolo Sv. Tripuna predstavljaju kulturno naslijeđe bokeljskih Hrvata koji su se doselili iz Boke Kotorske. Ove tradicije su očuvane od strane bokeljskih Hrvata koji su zadržali veze s tradicijom Boke Kotorske, posebno s Bokeljskom mornaricom, poznatim moreplovcima i članovima cehovskog udruženja i bratovštine mediteranskog tipa. Bokelji u Hrvatskoj danas čine brojnu zajednicu organiziranu u bratovštinama pod nazivom "Hrvatska bratovština Bokeljska mornarica 809", koje djeluju u gradovima poput Zagreba, Rijeke, Pule, Splita i Dubrovnika.

18. Tradicije uzgoja Lipicanaca

- Datum uvrštenja na UNESCO-v Popis svjetske baštine: 2022.
- Karakteristike kulturnog dobra: Lipicanska pasmina konja je uzgojena u ergeli Lipica, koja se danas nalazi u Republici Sloveniji, a koja je i dala naziv ovoj pasmini. Ergelu je osnovao austrijski nadvojvoda Karlo II 1580. godine s ciljem uzgoja konja za potrebe vožnje i jahanja na Bečkom dvoru. Osnivanjem ove ergele započeo je razvoj lipicanske pasmine, koja se smatra jednom od najstarijih pasmina konja u Europi, čije su karakteristike usavršavane kroz pažljivu selekciju. Lipicanci se i danas uzgajaju na području koje je nekad pripadalo Habsburškoj, a kasnije Austro-Ugarskoj Monarhiji. Na uzgojnom

području Hrvatske, lipicanci su najviše zastupljeni u Slavoniji, Baranji i Srijemu.²⁷

²⁷ Ministarstvo kulture i medija, *Nematerijalna dobra upisana na UNESCO – v Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva*, dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/eu-kultura/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-čovječanstva/5337> (Pristupljeno: 15.7.2023.)

5. STUDIJA SLUČAJA: PROCES UVRŠTENJA BEĆARCA NA UNESCO-VU LISTU SVJETSKE BAŠTINE

5.1. Podrijetlo bećarca

Iako se natpjevavanje spominje već u 19. stoljeću, riječ "bećarac" je novijeg porijekla. U etnografskim izvorima iz 19. stoljeća, susrećemo izraze "bećar" i "bećariti se", koji su imali negativnu konotaciju te su označavali kradljivce, zločince, pijance i bludnike. Današnji bećarac vjerojatno potječe iz noćnog pijanog muškog pjevanja po ulicama, a prvi poznati zapis koji nosi ime "bećarac" datira iz 1914. godine i nalazi se pohranjen u bečkom Phonogrammarchivu. Iako postoje još neki zapisi sličnih glazbenih oblika koji nalikuju bećarcu, oni nisu tako nazvani. Izraz "bećarac" postao je uobičajen tek od sredine 20. stoljeća, kada su počeli postojati bogati zapisi ovog glazbenog žanra.²⁸

5.2. Karakteristike bećarca

Bećarac se izvodi u stilu "pjevanja na bas", što je posebna vrsta dvoglasa u kojem vodeću dionicu pjeva jedan pjevač, dok je skupina pjevača zadužena za pratnju u paralelnim tercama, stvarajući tako kadence intervala čiste kvinte. Ovaj način izvođenja karakterističan je za sviranje gajdi, ali i tambura samica ili cijelog tamburaškog sastava, što sugerira da se pjevanje na bas razvilo tijekom 19. stoljeća.

Tradicionalno, bećarac uključuje glasno pjevanje pratećih pjevača iz grla, te ukrašavanje ili "cifranje" vodeće melodijske linije. Tempo izvođenja obično je spor. Ova izvedba zahtijeva ne samo elokventne pjevače, već i one snažnog glasa koji dobro poznaju melodijske linije kako bi se postigao autentičan dojam bećarca.

Bećarac je osim pjevanja na bas, prepoznatljiv i po metroritamskom obrascu, strukturi pjevanog obrasca, glazbenoj formi i osnovi tonskog niza. Obično se izvodi uz instrumentalnu pratnju tambura, iako su u prošlosti korištene i gajde. Postoje različita mišljenja o tome kako je definiran bećarac, uključujući i tvrdnje o specifičnoj melodiji.

²⁸ Vitez, Z., *Blaga Hrvatske: Neprocjenjiva prirodna i kulturna baština*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2013, str. 196-201.

Međutim, postoji i suprotno mišljenje koje naglašava da bećarac može imati različite melodijske strukture, a natpjevanje se ističe kao njegov ključni element. Bećarac je široko rasprostranjen u istočnoj Hrvatskoj, no unutar te regije postoje raznoliki i dinamični oblici bećarca. Lokalne kategorizacije bećarca, kao što su one vezane za različite prigode, rodne kategorije, specifične postupke strukturiranja pjevnog teksta i melodije, lokalne i mikroregionalne posebnosti te poznate osobe, potvrđuju bogatstvo i raznolikost ovog glazbenog žanra.²⁹

5.3. Način izvođenja bećarca

Bećarac je oblikovan nizom šaljivih deseteračkih dvostihova koji pokrivaju različite teme, od ljubavnih pitanja do politike. Ovaj oblik pjesme često opisuje trenutne situacije, karakterne osobine ljudi, ljubav prema rodnom kraju, komentira aktualne događaje i analizira generacijske razlike, te ostalo. Sadržaj bećarca prilagođava se prigodi i vodeći pjevač ima ključnu ulogu u tome, kombinirajući poznate stihove ili stvarajući nove kako bi usmjerio izvedbu bećarca.

Bitna karakteristika bećarca je nadmetanje i nadovezivanje pjevača na stihove, što je ustvari jedno od pravila ovog glazbenog žanra. Ova verbalna interakcija, poznata kao "natpjevanje", može potrajati dugo, sve dok postoji inspiracija za nastavak razgovora, što zahtijeva elokventnost i poznavanje aktualnih situacija kod vodećeg pjevača. Ova vrsta nadmetanja ima korijene u natpjevanju u kolu, kako su zabilježili izvori iz sredine 19. stoljeća.³⁰

U nastavku slijedi primjer jednog slavonskog bećarca:

Slavonijo dok ti ime traje,

Čuvat ćemo tvoje običaje!

²⁹ Vitez, Z., *Blaga Hrvatske: Nepochjenjiva prirodna i kulturna baština*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2013, str. 197-201.

³⁰ Ibidem, 195-196.

5.4. Uvrštenje na UNESCO-vu Listu svjetske baštine

Kako bi određeno kulturno, u ovome slučaju bećarac, bilo upisano na Listu svjetske baštine, ono mora proći određene procese i kriterije te su oni navedeni u sljedećim potpoglavljima.

5.4.1. Proces uvrštenja

Sam proces uvrštenja novog lokaliteta na Listu svjetske baštine traje minimalno 18 mjeseci. Države (članice UNESCO-a) se potiču da podnesu svoju Tentativnu listu koja sadrži dobra za koja smatraju da su kulturna i/ili prirodna baština izuzetne vrijednosti i stoga prikladna za upis na Popis svjetske baštine. Tentativna lista, odnosno obrazac, treba biti napisana na engleskom ili francuskom jeziku. Obrazac mora sadržavati ime kulturnog ili geografskog dobra, geografski položaj, kratak opis dobra i njegovu vrijednost. Naglašeno je da Tentativna lista (Slika 1) treba biti ispunjena uz sudjelovanje velikog broja dionika, među kojima se nalaze upravitelji lokacije, lokalne i regionalne vlasti, lokalne zajednice, nevladine organizacije i druge zainteresirane strane i partnere. Kada vlada države (koja prijavljuje lokalitet) preda obrazac lokaliteta, dolazi do izrade dokumenata s povijesnim i arheološkim dokazima lokaliteta te se predaje sam plan upravljanja istim. Svake godine nadležno tijelo države članice je zaduženo za identifikaciju kulturne baštine koja se nalazi na Tentativnoj listi te odabire ona kulturna ili prirodna dobra koja će predložiti za registraciju na Popis svjetske baštine.³¹

³¹ UNESCO, *Tentative Lists*, dostupno na: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/> (Pristupljeno 14.7.2023.)

TENTATIVE LIST SUBMISSION FORMAT

STATE PARTY:

DATE OF SUBMISSION:

Submission prepared by:

Name:

E-mail:

Address:

Fax:

Institution:

Telephone:

Name of Property:

State, Province or Region:

Latitude and Longitude, or UTM coordinates:

DESCRIPTION:

Justification of Outstanding Universal Value:

(Preliminary identification of the values of the property which merit inscription on the World Heritage List)

Criteria met [see Paragraph 77 of the Operational Guidelines]:

(Please tick the box corresponding to the proposed criteria and justify the use of each below)

 (i) (ii) (iii) (iv) (v) (vi) (vii) (viii) (ix) (x)
Statements of authenticity and/or integrity [see Paragraphs 78-95 of the Operational Guidelines]:**Comparison with other similar properties:**

(The comparison should outline similarities with other properties on the World Heritage List or not, and the reasons that make the property stand out)

- The Tentative List submission format is available from the UNESCO World Heritage Centre and at the following Web address: <http://whc.unesco.org/en/tentativelists>
- Further guidance on the preparation of Tentative Lists can be found in Paragraphs 62-67 of the Operational Guidelines.
- An example of a completed Tentative List submission format can be found at the following Web address: <http://whc.unesco.org/en/tentativelists>
- All Tentative Lists submitted by States Parties are available at the following Web address: <http://whc.unesco.org/en/tentativelists>
- The original signed version of the completed Tentative List submission format should be sent in English or French to: UNESCO World Heritage Centre, 7 place de Fontenoy, 75352 Paris 07 SP, France
- States Parties are encouraged to also submit this information in electronic format (diskette or CD-Rom) or by e-mail to wh-tentativelists@unesco.org

Slika 1 Dio obrasca za podnošenje Tentativne liste

(<https://whc.unesco.org/en/tentativelists/>)

Prema predanim podacima, UNESCO-v Savjet donosi odluku o tome je li određeni lokalitet zaista vrijedan nominacije za upis na Popis svjetske baštine. Vlada države koja nominira lokalitet mora imati odgovarajuće pravne i regulatorne okvire te mehanizme upravljanja koji podržavaju samu nominaciju. Države potpisnice su obvezne preispitati i ažurirati svoju Tentativnu listu najmanje svakih deset godina. Kada kulturno ili prirodno dobro bude upisano na Popis svjetske baštine, automatski se uklanja s liste Tentativne liste.

5.4.2. Kriteriji uvrštenja

Kako bi kulturno dobro bilo uvršteno na Tentativnu listu, ono mora ispunjavati najmanje jedan od navedenih deset kriterija.

Kriteriji su sljedeći:

- I. Predstavlja remek djelo ljudskog stvaralaštva
- II. Predstavlja značajnu promjenu ljudskih vrijednosti u određenom razdoblju, razvoj arhitekture ili tehnologija, monumentalnu umjetnost, urbanizam ili izgled krajolika
- III. Svjedok je jedinstvenom i iznimnom postojanju kulturne tradicije ili izumrle i postojeće civilizacije
- IV. Izvanredan je primjer strukture, tehnološke ili arhitektonske cjeline ili krajolika koji ilustrira značajnu fazu u ljudskoj povijesti
- V. Izvanredan primjer tradicijskih ljudskih naselja, zemljišta posebne namjene i načina korištenja mora, koji prezentiraju kulturu ili interakciju čovjeka s okolišem, posebno kada je osjetljiv ili pod utjecajem nepovratne promjene
- VI. Izravno je povezano s događajima ili živim tradicijama, s idejama i vjеровanjima, s umjetničkim ili književnim djelima koja su od izuzetnog značenja (Odbor smatra da se ti kriteriji moraju koristiti u kombinaciji s drugima.)
- VII. Sadrži izuzetne prirodne pojave ili predstavlja regiju izuzetnih prirodnih ljepota ili estetske vrijednosti
- VIII. Izniman je primjer faze razvoja Zemljine povijesti, uključujući dokaze života, geološke procese oblikovanja zemlje ili značajne fizičke ili geomorfološke karakteristike
- IX. Izniman primjer koji prikazuje stvarne ekološke i biološke procese u razvoju ekosustava na kopnu, slatkovodnih, obalnih i morskih ekosustava te zajednice biljaka i životinja
- X. Sadrži najznačajnija prirodna staništa za očuvanje vrijednosti i biološke raznolikosti, uključujući ugrožene vrste iznimnih vrijednosti sa stajališta znanosti o očuvanju/zaštiti.³²

³² Urošević, N., Rakitovac Afrić, K., *Models of Valorisation of Cultural Heritage, Sustainable Tourism*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2017, str. 111.

5.4.3. Specifičnosti uvrštenja nematerijalnih dobara na UNESCO-vu Listu

Kako bi se olakšao rad na upisivanju nematerijalnih dobara na UNESCO-vu Listu, Povjerenstvo i Odsjek za nematerijalna kulturna dobra su tijekom 2006. i 2007. godine osmislili okvirna pravila vezana uz proces upisivanja tradicijske baštine u Registar.

Postojalo je nekoliko nedoumica oko kategorizacije nematerijalnih dobara, no praksa upisivanja je izbistrila nekoliko mogućnosti koje ovise o značaju koji određeni pojedinci, grupe i zajednice pridonose nekom dobru, ali i kao trenutnom stanju dobra. U Registru se nalaze i tradicije koje prakticira samo jedna ili nekoliko osoba, prakse koje prakticiraju samo nekoliko područja do praksi koje su prisutne u više regija u Hrvatskoj. Za tradicije koje postoje na području cijele Hrvatske (npr. bijeli vez) odlučeno je da se izdvoji nekoliko područja kako bi se omogućila lakša prepoznatljivost (na lokalnoj i regionalnoj razini).³³

Cilj upisa u Registar je evidentiranje dobara koja još uvijek imaju mogućnost prenošenja na mlađe generacije, dobara koja su manje prepoznatljiva ili manje kvalitetna, ali i ona dobra koja su vrlo značajna lokalnoj zajednici.

Radna verzija obrasca (Slika 2) za prijavljivanje nematerijalnih dobara u Registar nastala je 2006. godine. Taj obrazac je koristan za upisivanje onih dobara za koja ne postoje novija istraživanja, pa ga stručnjaci nadopunjuju „na terenu“. U obrascu se unose podaci o trenutnom stanju dobra, vlastiti stavovi i odnos prema dobru kao i potrebne mjere očuvanja. Prikupljene informacije postaju temelj na kojemu se može odrediti daljnje istraživanje. Pomoću podataka, ako nedostaju pojedini podaci (područje na kojem se dobro nalazi, povijesni tijek, itd.), može se utvrditi što bi se dodatno trebalo proučiti i zabilježiti.

³³ Hrovatin, M. (2012). Procesi očuvanja i popisivanja nematerijalnih kulturnih dobara u Hrvatskoj. *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/129558> (Pristupljeno: 5.9.2023.)

Prijavni obrazac za predlaganje uspostavljanja zaštite nematerijalnog kulturnog dobra	
Naziv dobra	Navesti sve varijante kako se dobro lokalno zove, izdvojiti stručni naziv ako postoji
Podaci o predlagatelju	
Ime i prezime/Naziv	Ako je više predlagatelja, sve ih navesti s podacima
Adresa Telefon/faks E-mail Web	
Identifikacijski podaci o dobru	
Povijesni podaci (prvi spomen, dokumentacija, povijesni izvori, povijesni pregled)	Ako je moguće pojasniti kada se dobro prvi puta spominje i kako se mijenjalo kroz povijest
Opis dobra (način izvedbe, provedbe, izrade, održavanja; pravila, i sl.)	Koja je to vrsta dobra (glazba, ples, običaj, obrt, itd.) i način na koji se dobro izvodi
Nositelji tradicije/znanja/umijeća i značaj koji dobro ima za zajednicu	Zbog čega predlagatelj i nositelji žele upis odnosno zbog čega je dobro važno za zajednicu
Današnje stanje (opis, promjene u odnosu na povijesne obrasce, i sl.)	Tko je zainteresiran za prenošenje, što se do danas izgubilo ili revitaliziralo
Prijedlog mjera zaštite dobra (potrebe, načini očuvanja, planovi, i sl.)	Što se može napraviti da se dobro i dalje prenosi na mlade; koji su problemi očuvanja
Ostale napomene	
Prilozi	Fotografije (min. 5, max. 10), video (min. 5 max 15 minuta), audio i drugi materijali; moraju prikazivati način izvedbe a mogu poduprijeti i povijesni pregled dobra
U _____, _____ godine.	Potpis predlagatelja:

Slika 2 Prijavni obrazac za nematerijalna kulturna dobra

(<https://hrcak.srce.hr/129558>)

Na temelju teksta iz prijavnog obrasca, na temelju stručnih i znanstvenih tekstova, a najčešće na kombinaciji tih dvaju tipova teksta, priprema se završni tekst „rješenja“, službenog dokumenta kojim se određeno dobro proglašava nematerijalnim kulturnim dobrom i upisuje se u Registar.

O prijedlozima vezanim za dobro se prethodno raspravlja u Ministarstvu, a uz pomoć stručnjaka iz Povjerenstva ili vanjskih stručnjaka odlučuje se o tome pod kojim nazivom, kategorijom i kojem geografskom području dobro pripada.

5.4.4. Odluka Međuvladinog odbora o upisu bećarca na Listu

U organizaciji Vlade Indonezije, Međuvladin odbor za zaštitu nematerijalne kulturne baštine održao je svoju šestu sjednicu na Baliu, u Indoneziji, od 22. do 29. studenoga

2011. na kojoj je odlučeno da bećarac zadovoljava kriterije za upis na reprezentativnu listu.

Zaključene su sljedeće stavke:

1. Dinamički je rekreiran od svojih nositelja u trenutku izvedbe, bećarac se prenosi s koljena na koljeno i daje svojoj zajednici osjećaj identiteta i kontinuiteta;
2. Upis bećarca na Reprezentativnu listu, kao izraza koji ovisi o bliskoj komunikaciji njegovih izvođača, mogao bi posebno pridonijeti interkulturalnom dijalogu, kako unutar regije, tako i šire;
3. Tekuće i predložene mjere zaštite, uključujući publikacije, financijsku potporu i održavanje festivala i seminara, ukazuju na obvezu zajednica i države da osiguraju zaštitu i promicanje tradicije bećarca;
4. Kontaktiran je značajan broj nekoliko pjevača bećaraca, udruga i KUD-ova, a nekoliko njih, čiji je slobodan, prethodni i informirani pristanak dokazan, surađivalo je u izradi nominacije;
5. Pjevanje i sviranje bećarca uvršteno je, uz suradnju zajednice, 2007. godine u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske koji vodi Ministarstvo kulture.³⁴

5.4.5. Valorizacija bećarca u kulturnom turizmu

Bećarac predstavlja iznimno važan segment kulturne baštine, posebice unutar hrvatske tradicijske kulture. Ova vrsta pjesničkog izraza duboko je ukorijenjena u ruralnim područjima kontinentalne Hrvatske, te je postala prepoznatljiv simbol autentičnosti, zajedništva i humora.

Valorizacija bećarca u kulturnoj baštini obuhvaća sljedeće aspekte:

- Povijest i podrijetlo: Bećarac datira unatrag stoljećima te je nastao kao izraz neformalne zabave, zabavljanja i druženja među lokalnim zajednicama. Njegovi korijeni sežu u prošlost, često vezani uz seljačke običaje, vinogradarske poslove i zajedničke događaje.
- Lirika i poetika: Bećarac je poznat po svojoj specifičnoj lirici koja se odlikuje šaljivim, duhovitim i često pikantnim stihovima. Pjesme često govore o ljubavi, ljubavnim jadima, šalama, lokalnim događanjima i društvenim komentarima.

³⁴ UNESCO, *Decision of the Intergovernmental Committee: 6. COM 13.10*, dostupno na: <https://ich.unesco.org/en/decisions/6.COM/13.10> (Pristupljeno: 15.7.2023.)

Kroz svoju poetiku, bećarac odiše spontanošću, neposrednošću i sklonosti ironiji.

- Usmena predaja: Veliki dio bećarca prenosi se usmenom predajom. Generacije su ga prenosile s koljena na koljeno, što ga čini iznimno važnim dijelom nematerijalne kulturne baštine. Ovaj oblik prenošenja pridonio je očuvanju autentičnosti i originalnosti pjesničkog izričaja.
- Društveni kontekst: Bećarac je često bio povezan s društvenim okupljanjima, kao što su svadbe, vašari ili drugi seoski skupovi. To ga čini društvenim katalizatorom, potičući interakciju među ljudima, jačajući zajedništvo i dijeleći radost.
- Identitet i regionalnost: Bećarac je postao prepoznatljiv simbol određenih regija unutar Hrvatske, kao što su Slavonija, Baranja i Podravina. Povezanost s određenim krajevima dodatno ga ističe kao čuvara kulturne raznolikosti i identiteta tih područja.
- Umjetnička vrijednost: Iako se bećarac često opisuje kao jednostavna forma pjesničkog izraza, njegova umjetnička vrijednost je neosporna. Sposobnost stvaranja duhovitih stihova koje prate specifične ritmove i melodije zahtijeva određenu kreativnost i jezičnu vještinu.
- Izazovi očuvanja: Unatoč svojoj važnosti, bećarac se suočava s izazovima očuvanja u suvremenom društvu. Promjene u načinu života, globalizacija i opadanje interesa za tradicionalne oblike zabave mogu dovesti do smanjenja broja ljudi koji prakticiraju i prenose bećarac.

Valorizacija bećarca u kulturnoj baštini pridonosi očuvanju identiteta, tradicije i kulturnog bogatstva jednog naroda. Kroz njega se prenosi duh zajedništva, veselja i životnosti koja je oblikovala živote generacija unatrag i koja ostaje važan dio nasljeđa za buduće generacije.

Očuvanju bećarca zasigurno pridonosi i Muzej bećarca koji je otvoren 2023. godine u Pleternici. Nakon što je bećarac 2011. godine uvršten na UNESCO-vu Listu nematerijalne kulturne baštine Grad Pleternica je zaštitio naziv „Muzej bećarca“ te je kroz prekogranični projekt „Kulturna ruta bećarca i gange“ izgrađen Trg bećarca u Pleternici, a uz pomoć projekta Svijet graševine izgrađen je i opremljen Interpretacijski

centar Muzej bećarca na Trgu bećarca u Pleternici. Projekt je financiran uz pomoć Europskog strukturnog i investicijskog fonda.³⁵

Uz pomoć projekta „Kulturna ruta bećarca i gange“ spojili su se Pleternica i Tomislavgrad. Ova dva grada imaju svoje izvorne autohtone pjesme. Pleternica ima bećarac, a Tomislavgrad ima gangu te se one znatno razlikuju jedna od druge. Ono što im je zajedničko je to da su i bećarac i ganga pod UNESCO-voim zaštitom. I Pleternica i Tomislavgrad imaju svoje lokalne običaje i narodne nošnje koje su specifične za svako područje. Cilj projekta je povezati tradicijske običaje kroz zajedničke aktivnosti, manifestacije, kulturne događaje te je važno udružiti mala obiteljska gospodarstva koji će svojim autohtonim proizvodima i ponudom pridonijeti razvoju turizma na tim područjima. Također je, zahvaljujući projektu, izdana zajednička monografija „Kulturna ruta bećarca i gange“ s kuharicom autohtonih jela i slastica Pleternice i Tomislavgrada. Monografija sadrži geografske okvire, tradicionalnu odjeću i tradicije te kulturno nasljeđe ovih gradova, obogaćeni slikovitim prikazima prirode, narodnih kostima te stihova bećarca i gange.³⁶

³⁵ Muzej bećarca, *O muzeju bećarca*, dostupno na: <https://becarac.hr/o-nama/> (Pristupljeno: 29.8.2023.)

³⁶ Svijet kulture, *Kulturna ruta bećarca i gange, Pleternica – Tomislavgrad*, dostupno na: <https://svijetkulture.com/kulturna-ruta-becarac-i-gange-pleternica-tomislavgrad/> (Pristupljeno 29.8.2023.)

ZAKLJUČAK

Hrvatska je jedna od zemalja koja je ostvarila značajnu suradnju s UNESCO-m, međunarodnom organizacijom koja se bavi zaštitom i promocijom kulturne baštine i turizma. Ta suradnja rezultirala je upisom brojnih hrvatskih kulturnih i prirodnih spomenika na UNESCO-v popis svjetske baštine. Takvi upisi donose mnoge prednosti zemlji, ali s njima dolaze i određene odgovornosti. UNESCO-va zaštita donosi globalno priznanje i vidljivost kulturnoj baštini Hrvatske. To pomaže u promociji turizma i potiče interes turista iz cijelog svijeta da posjete zemlju. Uspješno očuvanje i prezentacija kulturnih spomenika, kao što su Dioklecijanova palača u Splitu, povijesna jezgra Dubrovnika, Plitvička jezera i sl., čini Hrvatsku atraktivnom destinacijom za putnike koji traže bogatu povijest i autentično iskustvo. Suradnja s UNESCO-m također otvara vrata za međunarodnu kulturnu razmjenu. Kroz sudjelovanje u UNESCO-vim programima, Hrvatska ima priliku surađivati s drugim zemljama koje dijele slične ciljeve u zaštiti i promociji kulturnog nasljeđa. Ova razmjena iskustava i znanja omogućuje Hrvatskoj da unaprijedi svoje metode očuvanja i upravljanja kulturnim spomenicima te da pridonese globalnoj zajednici koja se brine o kulturnoj baštini.

Upis bećarca na UNESCO-v popis nematerijalne kulturne baštine može donijeti nekoliko prednosti. Prvo, priznanje od strane UNESCO-a stavlja bećarac u fokus međunarodne pažnje, čime se promovira i čuva autentična hrvatska tradicija. To također može potaknuti lokalno stanovništvo da cijeni svoju kulturnu baštinu i prenesu ju na mlađe generacije. Unutar Hrvatske, UNESCO-vo priznanje bećarca moglo bi potaknuti i dodatnu podršku od strane vlasti i organizacija u očuvanju i revitalizaciji ove tradicije. To bi moglo rezultirati povećanim financiranjem, organizacijom festivala i događanja posvećenih bećarcu te poticanjem istraživanja i dokumentiranja njegove povijesti i izvedbi. Samim time, hipoteza koja je postavljena u radu („UNESCO ima važnu ulogu u očuvanju kulture, kulturne baštine, a ujedno i u razvitku kulturnog turizma na području Republike Hrvatske“) je prihvaćena.

POPIS LITERATURE

Knjige:

1. Antolović, J., *Očuvajmo kulturnu baštinu*, Hadrian d.o.o., Zagreb, 2008.
2. Grabovac, V., *UNESCO – sva blaga svijeta*, Meridijani, Samobor, 2013.
3. Jelinčić, D. A., *Abeceda kulturnog turizma*, Meandarmedia, Zagreb, 2009.
4. Jelinčić, D. A., *Kultura u izlogu*, Meandarmedia, Zagreb, 2010.
5. Urošević, N., Rakitovac Afrić, K., *Models of Valorisation of Cultural Heritage, Sustainable Tourism*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2017.
6. Vitez, Z., *Blaga Hrvatske: Neprocjenjiva prirodna i kulturna baština, Mozaik knjiga*, Zagreb, 2013.

Internetske stranice:

1. Council of Europe, *Cultural Routes of the Council of Europe with network members in the Country*, dostupno na: <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/croatia> (Pristupljeno: 14.7.2023.)
2. European Union, *Cultural heritage*, dostupno na: <https://culture.ec.europa.eu/policies/selected-themes/cultural-heritage> (Pristupljeno: 13.7.2023.)
3. Hrovatin, M. (2012). Procesi očuvanja i popisivanja nematerijalnih kulturnih dobara u Hrvatskoj. *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/129558> (Pristupljeno: 5.9.2023.)
4. Hrvatska enciklopedija, *UNESCO*, dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=63191> (Pristupljeno: 14.7.2023.)
5. Ministarstvo kulture i medija, *Nepokretna kulturna dobra upisana na UNESCO – v Popis svjetske baštine*, dostupno na: [https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/nepokretna-kulturna-dobra-upisana-na-unesco-ovu-listu-svjetske-bastine/7244](https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/nepokretna-kulturna-bastina/nepokretna-kulturna-dobra-upisana-na-unesco-ovu-listu-svjetske-bastine/7244) (Pristupljeno: 15.7.2023.)
6. Ministarstvo kulture i medija, *Nematerijalna dobra upisana na UNESCO – v Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva*, dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/eu-kultura/kulturna-bastina/vrste-kulturne->

[bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine](#)

covjecanstva/5337 (Pristupljeno: 15.7.2023.)

7. Muzej bećarca, *O muzeju bećarca*, dostupno na: <https://becarac.hr/o-nama/> (Pristupljeno: 29.8.2023.)
8. Svijet kulture, *Kulturna ruta bećarca i gange, Pleternica – Tomislavgrad*, dostupno na: <https://svijetkulture.com/kulturna-ruta-becarca-i-gange-pleternica-tomislavgrad/> (Pristupljeno 29.8.2023.)
9. UNESCO, *Decision of the Intergovernmental Committee*: 6. COM 13.10, dostupno na: <https://ich.unesco.org/en/decisions/6.COM/13.10> (Pristupljeno: 15.7.2023.)
10. UNESCO, *Tentative Lists*, dostupno na: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/> (Pristupljeno 14.7.2023.)

POPIS PRILOGA

Slika 1 Dio obrasca za podnošenje Tentativne liste	33
Slika 2 Prijavni obrazac za nematerijalna kulturna dobra	36

SAŽETAK

Tema ovog završnog rada je rad UNESCO-a na području kulture i kulturne baštine. Rad se odnosi na UNESCO-vu baštinu u Hrvatskoj. Provedenim istraživanjem na studiji slučaja bećarca, potvrđena je hipoteza postavljena u uvodu, da UNESCO ima važnu ulogu u očuvanju kulture, kulturne baštine, ali i u razvitku kulturnog turizma na području Republike Hrvatske. Predstavljanjem materijalne i nematerijalne baštine Republike Hrvatske koja se nalazi na UNESCO-voj Listi svjetske baštine te analiziranjem bećarca i samim prikazom procesa i kriterija na Listu, ispunjena je svrha rada.

Ključne riječi: kultura, kulturna baština, turizam baštine, UNESCO, bećarac

SUMMARY

The theme of this final thesis is the work of UNESCO in the field of culture and cultural heritage. Work refers to the UNESCO heritage in Croatia. The research carried out on the case study of the bećarac confirmed the hypothesis put forward in the introduction, that UNESCO has an important role in the preservation of culture and cultural heritage, but also in the development of cultural tourism in the Republic of Croatia. By presenting the tangible and intangible heritage of the Republic of Croatia, which is on the UNESCO World Heritage List, and by analyzing the bećarac and presenting the process and criteria on the List, the purpose of the work has been fulfilled.

Keywords: culture, cultural heritage, heritage tourism, UNESCO, bećarac